

РОЗДІЛ 11 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.161: 341.184

МЕХАНІЗМИ ООН У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ КОРИННИХ НАРОДІВ

UN MECHANISMS IN AREA OF PROCURING THE RIGHTS OF INDIGENOUS PEOPLES

Приходько А.В.,
аспірант

Інституту законодавства Верховної Ради України

У статті розглянуто аспекти становлення й функціонування механізмів ООН, створених задля визначення та розвитку правового статусу корінних народів світу у XXI ст. Вивчено діяльність Спеціального доповідача з прав корінних народів ООН, Експертного механізму з прав корінних народів ООН і Постійного форуму ООН з питань корінних народів; досліджено відображення відповідних процесів у нормативних актах Ради з прав людини, Економічної та Соціальної Ради й Генеральної асамблеї ООН.

Ключові слова: Декларація ООН про права корінних народів, експерти ООН, колективні права, корінні народи, механізми ООН.

В статье рассмотрены аспекты становления и функционирования механизмов ООН, созданных ради установления и развития правового статуса коренных народов мира в XXI веке. Изучена деятельность Специального докладчика по правам коренных народов ООН, Экспертного механизма по правам коренных народов и Постоянного форума ООН по вопросам коренных народов; исследовано отображение соответствующих процессов в нормативных актах Совета по правам человека, Экономического и Социального Совета, Генеральной ассамблеи ООН.

Ключевые слова: Декларация ООН о правах коренных народов, коллективные права, коренные народы, механизмы ООН, эксперты ООН.

Article defines the aspects of evolution and functioning of the UN mechanisms devoted for establishment and providing the legal statute for indigenous peoples of the world in the XXI century. Author researches the activities of the UN Special Rapporteur on the Rights of Indigenous Peoples, UN Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples and UN Permanent Forum on Indigenous Issues, reflection of those processes in the normative acts of the UN Human Rights Council, UN Economic and Social Council and UN General Assembly is researched at.

Key words: collective rights, UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, indigenous peoples, UN experts, UN mechanisms.

Актуальність теми. Актуалізація проблеми прав корінних народів у сучасному міжнародному праві, серед іншого, зумовлена загостренням і поширенням проблеми міждержавних і внутрідержавних міжетнічних конфліктів, ставить перед вітчизняною наукою питання правового статусу й суб'єктності корінних народів і народів загалом. Підтримка Україною у 2014 р. цілей, завдань і принципів Декларації ООН про права корінних народів 2007 р. (далі – ДПКН) [1] зумовлює практичну потребу визначення ролі та місця відповідних механізмів ООН, на які покладено функцію реалізації стандартів ДПКН і відповідну взаємодію з державами. Це зумовлює актуальність проблеми відображення та вирішення в міжнародному праві питання статусу корінних народів і ролі механізмів ООН у визначенні, відображенні та захисті цього статусу зокрема.

Метою статті є визначення специфіки механізмів ООН з питань корінних народів, особливостей їх завдань і повноважень у закріпленні статусу корінних народів і контролю за дотриманням їхніх прав

у державах світу. Завданнями статті є аналіз нормативної бази ООН з питань відповідних механізмів, дослідження практичної діяльності цих структур із моменту їх утворення й до сучасності, аналіз ролі корінних народів, урядів держав та органів ООН у забезпеченні діяльності цих механізмів.

Грунтовне дослідження механізмів ООН з питань корінних народів у вітчизняному праві досі не здійснювалося; наявні монографічні роботи Б.В. Бабіна, Н.В. Бекирова та Д.М. Киценка з питань корінних народів були оприлюднені до затвердження ДПКН Генеральною асамблеєю ООН (далі – ГА ООН) і створення цих організаційних механізмів.

Виклад основного матеріалу. Схвалення ДПКН і реформування системи органів з питань прав людини ООН, у ході якого Комісія з прав людини (далі – КПЛ) ООН була ліквідована і була створена Рада з прав людини ООН, сприяли модернізації механізмів ООН з питань корінних народів, що протягом 2007–2014 рр. призвела до їх поточного становища. Оскільки саме під егідою й у межах мандату КПЛ

ООН діяла Робоча група з корінних народів, відповідно до резолюцій КПЛ ООН 2001/57 від 24 квітня 2001 р., 2002/65 від 25 квітня 2002 р., 2003/56 від 24 квітня 2003 р., 2004/62 від 21 квітня 2004 р. і 2005/51 від 20 квітня 2005 р., функціонував Спеціальний доповідач з питання про становище в галузі прав людини та основних свобод корінних народів [2], новоутворена Рада з прав людини (далі – РПЛ) ООН була змушена терміново вирішувати питання продовження мандата цих структур.

У п. 6 Резолюції ГА ООН 60/251 від 15 березня 2006 р. постановлялося, що РПЛ повинна «виконувати, аналізувати й за необхідності вдосконалювати і раціоналізувати всі мандати, процедури, функції й обов'язки КПЛ для збереження системи спеціальних процедур, експертних консультацій і процедури подачі скарг»; РПЛ мала завершити цей огляд протягом року після проведення своєї першої сесії [3]. Тому рішенням РПЛ 1/102 від 30 червня 2006 р. серед низки мандатів усіх спеціальних процедур КПЛ та її Підкомісії із заохочення і захисту прав людини було продовжено як виняток на один рік «з урахуванням огляду, який буде проведено РПЛ», мандати наведених структур з питань корінних народів [4]. Проект рішення про зміну системи відповідних органів було підготовлено в липні-листопаді 2006 р., але його схвалення, враховуючи перенесення голосування в ГА ООН щодо тексту ДПКН, було відкладено рішенням РПЛ 3/101 від 8 грудня 2006 р. [5].

Інституційне будівництво РПЛ ООН було регламентовано в резолюції РПЛ 5/1 від 18 червня 2007 р., у п. 84 якої передбачалося, що Рада прийме на своїй шостій сесії (першій сесії другого циклу) рішення «щодо найбільш підходящих механізмів для продовження діяльності робочих груп з корінних народів» [6]. Саме на таких правових та організаційних засадах у 2007 р. РПЛ було продовжено мандат Спеціального доповідача з питання про становище в галузі прав людини та основних свобод корінних народів (далі – СДПСГПЛОСКН) і встановлено мандат Експертного механізму з прав корінних народів (далі – ЕМПКН), розвиток яких можна спостерігати в спеціальних резолюціях РПЛ та окремих резолюціях ГА ООН 2007–2016 рр. Відповідні резолюції РПЛ ООН з питань цих інституційних механізмів схвалювалися шляхом консенсусу; ініціаторами їх схвалення були такі держави-члени РПЛ, як Болівія, Гватемала та Мексика.

Так, резолюція РПЛ 6/12 від 27 вересня 2007 р. [2], схвалена через два тижні після прийняття ГА ООН ДПКН, постановила продовжити на три роки мандат Спеціального доповідача і встановила функції СДПСГПЛОСКН:

- вивчати шляхи та засоби подолання наявних перешкод для повного й ефективного захисту прав людини й основних свобод корінних народів відповідно до свого мандату, виявляти, заохочувати й обмінюватися найкращою практикою;

- збирати, запитувати, отримувати й обмінюватися інформацією та повідомленнями з усіх джерел, включаючи уряди, корінні народи, їхні громади та

організації, про можливі порушення їхніх прав людини й основних свобод;

- готувати рекомендації та пропозиції щодо відповідних заходів і діяльності з метою запобігання порушенням прав людини й основних свобод корінних народів і вжиття заходів для виправлення становища;

- працювати в тісній співпраці, уникаючи непотрібного дублювання, з іншими спеціальними процедурами та допоміжними органами РПЛ, органами ООН, договірними органами й регіональними правозахисними організаціями;

- працювати в тісній співпраці з Постійним форумом з питань корінних народів (далі – ПФПКН) ООН і брати участь у його щорічній сесії;

- налагодити регулярний, заснований на співпраці діалог з усіма відповідними суб'єктами, включаючи уряди, відповідні органи ООН, спеціалізовані установи та програми, а також корінні народи, неурядові організації й інші регіональні або субрегіональні міжнародні установи, зокрема, щодо можливостей технічного співробітництва на прохання урядів;

- популяризувати ДПКН і у відповідних випадках міжнародні договори, які стосуються просування прав корінних народів;

- приділяти особливу увагу правам людини жінок і дітей із числа корінних народів і враховувати гендерну перспективу під час виконання свого мандата;

- розглядати відповідні рекомендації всесвітніх конференцій, самітів та інших нарад ООН, а також рекомендації, зауваження й укладення договірних органів із питань, що належать до його мандата;

- представляти доповідь про здійснення свого мандата РПЛ відповідно до її річної програми роботи [2].

У п. 4 резолюції 6/12 містилося прохання до Генерального секретаря ООН і Верховного комісара ООН з прав людини надавати СДПСГПЛОСКН всю необхідну кадрову, технічну й фінансову допомогу для ефективного виконання його мандата. Резолюція РПЛ 6/12 також містила прохання до всіх урядів «повною мірою співпрацювати» зі СДПСГПЛОСКН під час виконання покладених на нього завдань і обов'язків, надавати всю інформацію, запитувану в його повідомленнях, і своєчасно реагувати на його нагальні заклики, а також закликала всі уряди серйозно розглянути можливість запрошення доповідача відвідати їхні країни, щоб дати йому можливість ефективно виконати свій мандат [7].

Варто вказати, що в наступних актах РПЛ ООН і ГА ООН відповідний заклик до держав разом із вдячністю до СДПСГПЛОСКН за його вже здійснені подорожі й доповіді повторюється багаторазово. Резолюцією РПЛ 12/13 від 1 жовтня 2009 р. було встановлено, що відповідні доповіді з питання про становище в галузі прав людини й основних свобод корінних народів будуть розглядатися РПЛ у ході її щорічних вересневих сесій [7]; варто додати, що СДПСГПЛОСКН також щорічно доповідає про права корінних народів до ГА ООН. Резолюція РПЛ 15/14 від 30 вересня 2010 р. продовжила на три роки мандат доповідача зі

зміню назви цього механізму на «Спеціальний доповідач з питань про права корінних народів» (далі – СДППКН) і майже повним відтворенням його функцій, установлених у резолюції 6/12 2007 р. (було прибрано повноваження СДППКН щодо «вжиття заходів для виправлення становища» і зникла згадка про потребу уникнення «непотрібного дублювання» в діяльності структур ООН з питань корінних народів; водночас текст документа став гендерно збалансованим щодо можливої статі СДППКН) [8]. Резолюцією РПЛ 24/9 від 26 вересня 2013 р. «Права людини та корінні народи: мандат Спеціального доповідача з прав корінних народів» було продовжено мандат СДППКН на трирічний термін на тих же умовах, як це передбачено РПЛ у її резолюції 15/14 [9].

Першим СДПСГПЛОСКН у 2001 р. був призначений Рудольфо Ставенхаген (Мексика), який виконував функції доповідача до 2009 р., коли на цю посаду було призначено Джеймса С. Анайю (США). Із 2014 р. повноваження СДППКН покладено на Вікторію Т. Корпуз (Філіппіни). Аналіз діяльності СДППКН свідчить, що її основним результатом є річні звіти доповідача до РПЛ ООН [10]; ці документи зазвичай містять інформацію про здійснені протягом року візити, тематичні дослідження, комунікації СДППКН із державами ООН із питань конкретних ситуацій порушень прав корінних народів, поширення відомостей про добрі національні практики тощо. Як правило, окремою частиною річного звіту стає тематичне дослідження щодо обов'язку держав проводити консультації з корінними народами (2009 р.), впливу гірничої промисловості на землі корінних народів (2011 р.), насильства щодо жінок корінних народів (2012 р.), видобувної промисловості й корінних народів (2013 р.), практичного здійснення міжнародних норм щодо корінних народів (2014 р.) і становища жінок корінних народів.

Річні звіти СДППКН дають змогу встановити рівень його взаємодії з державами з питань захисту прав корінних народів у конкретних справах. Так, наприклад, у міжзвітний період 2012–2013 рр. доповідач Дж.С. Анайя надав 38 комунікацій із питань конкретних порушень прав 23 державам і двом корпораціям; рівень відповідей держав становив близько 60% [10]. Отже, хоча процедура подання звернень від представників та організацій корінних народів до СДППКН не має чіткої процесуальної регламентації та не призводить до зобов'язуючих держави наслідків [11], її значення не можна недооцінювати. До річних звітів доповідача також додаються його тематичні дослідження. Після заснування ЕМПКН ця складова діяльності СДППКН розглядається як допоміжна й така, яку потрібно здійснювати в рамках координації з ЕМПКН. Утім серед найважливіших тематичних досліджень СДППКН виділяють аналіз впливу проектів щодо розвитку на корінні громади; імплементації національного законодавства та міжнародних стандартів захисту корінних народів; впливу освітніх систем на корінні народи; взаємодії національного права держав і звичаєвого права корінних народів [10].

ЕМПКН був утворений резолюцією РПЛ 6/36 від 14 грудня 2007 р. [12] й, на відміну від СДППКН, є структурою, яка не мала прямого аналогу в період діяльності КПЛ ООН, хоча фактично стала наступником Робочої групи з корінних народів. Цікаво, що в резолюції 6/36 РПЛ констатує, що він «повинен мати уявлення про діяльність із питань корінних народів, що проводиться іншими органами системи ООН». Саме тому ЕМПКН був створений як «допоміжний експертний механізм, що забезпечує РПЛ тематичної експертизи в галузі прав людини корінних народів»; ця експертиза має бути зосередженою «головним чином на дослідженнях і консультуванні на основі дослідницької діяльності», при чому «механізм може подавати до РПЛ пропозиції для цілей їх розгляду і схвалення в межах сфери його діяльності, встановленої РПЛ», і зобов'язаний щорічно подавати до РПЛ доповідь про свою роботу.

У п. п. 3, 4 резолюції РПЛ 6/36 указувалося, що ЕМПКН повинен складатися з п'яти незалежних експертів, відбір і призначення яких виробляються відповідно до процедури, встановленої у вищезазначених п. п. 39–53 додатку до резолюції РПЛ 5/1; при цьому РПЛ настійно рекомендував, «щоб у процесі відбору та призначення РПЛ приділяла належну увагу експертам із числа корінних народів». Додатково в резолюції 6/36 пропонувалося СДПСГПЛОСКН і членам ПФПКН ООН брати участь у щорічній нараді ЕМПКН і «робити в нього свій внесок, щоб експертний механізм міг нарощувати співпрацю й уникати дублювання з діяльністю Спеціального доповідача і Постійного форуму» [12]. У п. п. 6–8 резолюції РПЛ 6/36 закріплювалося, що члени ЕМПКН повинні функціонувати в цій якості протягом одного трирічного терміну з можливістю продовження ще на один термін; в рамках свого мандата ЕМПКН повинен розробити власні методи роботи, при цьому спеціально додавалося, що сам ЕМПКН «не приймає ніяких резолюцій або рішень». Засідання ЕМПКН мали проводитися щорічно протягом трьох днів у перший рік і згодом протягом п'яти робочих днів; у ході сесій передбачалося проведення як відкритих, так і закритих засідань [12].

У п. 9 зазначеної резолюції РПЛ спеціально відзначалося, що щорічна нарада ЕМПКН має бути відкритою для участі як спостерігачів держав, механізмів, органів і спеціалізованих установ ООН, фондів і програм, міжурядових організацій, регіональних організацій і механізмів у галузі прав людини, національних правозахисних установ і інших відповідних національних органів, представників науки й експертів із питань корінних народів, неурядових організацій, що мають консультативний статус при ЕКОСОП ООН; нараду також має бути відкритою для неурядових організацій та організацій корінних народів, цілі й завдання яких відповідають духу, цілям і принципам Статуту ООН, на основі домовленостей, включаючи резолюцію 1996/31 ЕКОСОП від 25 липня 1996 р., і попередньої практики КПЛ на принципах прозорості і транспарентних процедур акредитації відповідно до правил процедури РПЛ, що дасть змогу забезпечити

своєчасне інформування щодо участі й консультування з відповідними державами [12].

Як і у випадку СДПСГПЛОСКН, усе необхідне кадрове, технічне та фінансове сприяння для ефективного здійснення мандата ЕМПКН покладалося на Генерального секретаря й Верховного комісара ООН з прав людини. Надалі тематика досліджень ЕМПКН, їх хід, результати презентації досліджень Раді, їх доопрацювання та запровадження в роботу органів ООН відображалися у відповідних резолюціях РПЛ 2008–2016 рр. [13].

У резолюції РПЛ 12/13 від 1 жовтня 2009 р. вказувалося, що, оскільки доповіді ЕМПКН розглядатимуться РПЛ у ході її щорічних вересневих сесій, ЕМПКН «варто проводити свої майбутні щорічні сесії досить завчасно до цих сесій, за можливості, в червні» [7], як це й стало відбуватися в майбутньому. Резолюція РПЛ 15/7 від 30 вересня 2010 р. підтримала закріплену на третій сесії ЕМПКН практику приділяти певний час для обговорення попередніх тематичних досліджень, доручених ЕМПКН, і запропонувала державам «брати участь у цих обговореннях і робити в них свій вклад»; водночас РПЛ приписувалося вести з ЕМПКН «інтерактивний діалог» після представлення його доповіді «в рамках наявних ресурсів» [14]. Практика обговорення ЕМПКН попередніх тематичних досліджень стала остаточно закріпленою в резолюції РПЛ 18/8 від 29 вересня 2011 р. [15].

У резолюціях РПЛ 12/13 від 1 жовтня 2009 р. та 15/7 від 30 вересня 2010 р. приписувалося обрати для членів ЕМПКН незбіжні строки повноважень з огляду на необхідність забезпечення наступності в його роботі; тому двоє з п'яти членів механізму, обрані у 2011 р. за жеребом Головою РПЛ, стали виконувати власні функції протягом двох, а не трьох років [7; 14]. Першими членами (експертами) ЕМПКН у 2008 р. було обрано Дж. Генріксена (Норвегія), Дж. Ласімбанг (Малайзія), Х.М. Молінтаса (Філіппіни), Х.К.М. Моралеса (Коста-Ріка) К. Одімба (ДР Конго); у 2011 р. Дж. Ласімбанг і Х.К.М. Моралес були переобрані, до складу ЕМПКН було дообрано В. Бамбанзе (Бурунді), У. Літлчайлда (Канада) та А. Чухман (Росія). У 2012 р., замість В. Бамбанзе, за квотою країн Африки було обрано Д. Тітуса (ПАР), у 2013 р. на місце А. Чухман і Х.К.М. Моралеса до ЕМПКН за квотою пострадянських держав і країн Латинської Америки було обрано А. Детервіля (Сент-Люсія) та А. Цикарева (Росія). У 2013 р. У. Літлчайлда було переобрано, на місце Дж. Ласімбанг за квотою країн Азії було обрано Е. Мансаягана (Філіппіни), у 2014 р. на місце Д. Тітуса було обрано А.К. Баруме (ДР Конго), у 2016 р. на місце А. Детервіля було обрано Е.М. Ямаду (Бразилія), а А. Цикарева було переобрано [13].

Резолюція РПЛ 9/7 від 24 вересня 2008 р. передбачала можливість отримання ЕМПКН необхідної інформації з максимально широкого кола джерел [16]. Резолюція РПЛ 27/13 від 25 вересня 2014 р. містила заклик до держав ООН «і далі брати участь в обговореннях» ЕМПКН «і вносити в них свій вклад у тому числі із залученням їх національних спеціа-

лізованих органів і установ» [17]. Варто вказати на резолюції РПЛ 18/8 від 29 вересня 2011 р., 21/24 від 28 вересня 2012 р. та 24/10 від 26 вересня 2013 р., у яких ЕМПКН був залучений до проведення Всесвітньої конференції з корінних народів ООН 2014 р. шляхом участі у «виробленні порядку проведення цієї наради, включаючи питання про участь корінних народів» [15], надання технічної й фінансової допомоги підготовчому процесу й дослідження та рекомендацій ЕМПКН під час розробки його порядку денного [18; 19].

Резолюція РПЛ 18/8 від 29 вересня 2011 р. запропонувала ЕМПКН провести за сприяння УВКПЛ «обстеження на основі запитальника з метою з'ясування точок зору держав щодо найкращої практики застосування можливих відповідних заходів і стратегій здійснення для досягнення цілей ДПКН». Процес відповідної щорічної роботи ЕМПКН, який став складовою її повноважень, був відображений у наступних резолюціях РПЛ 21/24 від 28 вересня 2012 р. [18], 24/10 від 26 вересня 2013 р. [19], 27/13 від 25 вересня 2014 р. [17] та 30/4 від 1 жовтня 2015 р. [20]. Ці процеси були відбиті й у резолюції ГА ООН від 22 вересня 2014 р. 69/2, яка запропонувала РПЛ переглянути, беручи до уваги думки корінних народів, мандати своїх наявних механізмів, зокрема ЕМПКН, «з метою зміни та вдосконалення методів його роботи, щоб він міг ефективно сприяти дотриманню Декларації, в тому числі шляхом надання державам-членам кращої допомоги у відстеженні й оцінюванні ходу здійснення Декларації та якнайшвидшого досягнення її цілей» [21].

Це призвело до схвалення резолюції РПЛ 30/11 від 1 жовтня 2015 р. «Огляд мандата ЕМПКН», у якій УВКПЛ ООН пропонувалося скликати дводенну експертну робочу нараду, відкриту для участі держав, представників корінних народів та інших зацікавлених сторін, у тому числі шляхом направлення письмових матеріалів, не пізніше травня 2016 р., для проведення огляду мандата ЕМПКН і підготовки рекомендацій щодо того, як саме він може більш ефективно заохочувати дотримання ДПКН відповідно до приписів резолюції 69/2. За підсумками наради УВКПЛ ООН приписувалося опрацювати доповідь; ООН резолюцією 30/11 закликала держави «розглянути там, де це доцільно, можливість проведення в рамках цього процесу консультацій із корінними народами на національному рівні» [22].

З аналізу Доповіді ЕМПКН А/HRС/30/52 про роботу його восьмої сесії (Женева, 20–24 липня 2015 р.) випливають ті практичні питання, які розглядаються ЕМПКН як важливі: посилення його участі в перегляді власного мандата, інституціоналізація повноваження ЕМПКН надавати кожні два роки доповідь до ГА ООН, залучення ЕМПКН у «поточних ініціативах» РПЛ, посилення забезпечення ЕМПКН «додатковими людськими й фінансовими ресурсами, порівнянними з його новим мандатом, у тому числі для міжсесійної діяльності». Також можна побачити, що ЕМПКН пропонує РПЛ обрати один із декількох варіантів тем наступних досліджень [23].

Цікаво, що інший орган ООН з питань корінних народів, а саме ПФПКН ООН, після схвалення ДПКН не отримав істотного інституційного розвитку. Хоча ще в резолюції ГА ООН 59/174 від 20 грудня 2004 р. заснування ПФПКН відзначалося як досягнення МДПКН і згадувалася «всеосяжна програма роботи, яку ПФПКН здійснює в інтересах корінних народів у галузях культури, освіти, навколишнього середовища, охорони здоров'я, прав людини й соціального та економічного розвитку» [24]. ПФПКН був заснований резолюцією 2000/22 ЕКОСОР від 28 липня 2000 р., в якій форуму були надані повноваження обговорювати питання корінних народів у рамках мандата в тому, що стосується економічного й соціального розвитку, культури, навколишнього середовища, освіти, охорони здоров'я і прав людини. ПФПКН отримав мандат щодо надання системі ООН через ЕКОСОР консультацій і рекомендацій експертів із питань корінних народів; підвищення рівня інформованості та сприяння інтеграції й координації відповідних заходів у рамках системи ООН; підготовки та поширення інформації з питань, пов'язаних із корінними народами [25].

До складу ПФПКН входять 16 незалежних експертів, що діють як самостійні особи, які виконують свої членські функції протягом трирічного терміну й можуть бути переобрані або знову призначені ще на один термін. Вісім членів ПФПКН висуваються урядами, вісім – безпосередньо організаціями корінних народів. Члени ПФПКН, які висуваються урядами, обираються ЕКОСОР на основі п'яти регіональних груп держав, на які зазвичай діляться члени ООН (Африка; Азія; Східна Європа; Латинська Америка та Карибський басейн; Західна Європа й інші держави). Але ті з членів, які висуваються організаціями корінних народів, призначаються Головою ЕКОСОР і представляють «вісім соціально-культурних регіонів, які покликані забезпечити широку представленість корінних народів світу: Африка; Азія; Центральна й Південна Америка та Карибський басейн; Арктика; Східна Європа, Російська Федерація, Середня Азія й Закавказзя; Північна Америка; Тихоокеанський регіон» [26].

Члени ПФПКН виконують свої функції, перебуваючи в статусі незалежних «експертів ООН на завданні», й отримують функціональні привілеї та імунітет відповідно до Конвенції 1946 р. про привілеї та імунітети ООН, не отримують винагороди за свою роботу, виконувану від імені ПФПКН. Задля «обговорення якомога ширшого спектра питань і максимально ефективного використання досвіду окремих членів» ПФПКН у його діяльності запроваджено принцип «системи портфелів» (англ. “portfolio system”). За цим принципом члени ПФПКН висловлюють побажання щодо питань, які вони хотіли б включити у свої індивідуальні портфелі. Ці питання мають входити до одної з шістьох основних галузей мандата ПФПКН: економічний і соціальний розвиток, культура, навколишнє середовище, освіта, охорона здоров'я та права людини, а також «додаткові пункти, запропоновані членами». Серед інших пи-

тань, які у 2002–2015 рр. були включені до складу портфелів, були такі: здійснення правосуддя, житло, становище дітей і молоді, гендерні питання і становище жінок, статистичні дані тощо [26].

Секретаріат ПФПКН був створений ГА ООН у 2002 р і почав свою роботу в лютому 2003 р., він базується в Центральних Установах ООН у Нью-Йорку, при Відділі соціальної політики та розвитку Департаменту ООН з економічних і соціальних питань. Серед іншого Секретаріат здійснює функцію джерела інформації та координаційного центру діяльності в підтримку повноважень ПФПКН і «поточних питань, що стосуються корінних народів». Секретаріат збирає й поширює доповіді установ ООН про хід здійснення рекомендацій ПФПКН, які вивчаються та використовуються членами ПФПКН. Секретаріат також готує власну доповідь ПФПКН (як правило, щорічно в березні), де розглядаються поточні події, що підпадають під мандат ПФПКН, а також першочергові теми ПФПКН. Також Секретаріат сприяє безперервному обміну інформацією як серед самих членів, так і між ПФПКН і громадськістю; цей інформаційний обмін підтримується у вигляді відповідей на питання з боку громадськості, ведення інтернет-сторінки ПФПКН, а також публікації щоквартального бюлетеня та інших тиражованих інформаційних матеріалів. Секретаріат також пропагує питання корінних народів за допомогою своєї активної участі в роботі Міжорганізаційної групи підтримки ООН з питань корінних народів (англ. “Inter-Agency Support Group on Indigenous Issues”) [26].

Варто згадати про ст. 42 ДПКН, за якою «ООН, її органи, включаючи ПФПКН і спеціалізовані установи, у тому числі на державному рівні, держава сприяють дотриманню та повному застосуванню положень цієї Декларації і вживають такі заходи для ефективного застосування цієї Декларації» [1]. Спеціальне згадування ПФПКН у ДПКН розглядається органами ООН як «нові функції ПФПКН у рамках його загального правозахисного мандату», стало підставою проведення ініційованої ПФПКН наради міжнародної групи експертів «для більш докладного розгляду питання про шляхи виконання ПФПКН його нового мандата» відповідно до рішення ЕКОСОР 2008/249 [27].

Утім варто вказати на резолюції ГА ООН 66/142 від 19 грудня 2011 р. та 67/153 від 20 грудня 2012 р., де було відображено підготовку і проведення 17 травня 2012 р. на одинадцятій сесії ПФПКН ООН заходу високого рівня, присвяченого п'ятій річниці прийняття ДПКН, за участю держав-членів і представників організацій корінних народів і в рамках підготовки до Всесвітньої конференції з корінних народів 2014 р. [28; 29]. У п. 19 резолюції РПЛ 24/10 від 26 вересня 2013 р. міститься схвалення дослідження з питання становища інвалідів із числа корінних народів, представленого ПФПКН на його дванадцятій сесії [19]; здебільшого ж ПФПКН згадується в актах РПЛ і ГА ООН у контексті зміцнення міжінституційної взаємодії структур ООН з питань корінних народів.

Якщо в резолюціях 9/7 від 24 вересня 2008 р. та 12/13 від 1 жовтня 2009 р. РПЛ просить СДПСГПЛОСКН, ПФПКН та ЕМПКН «продовжувати вирішувати свої завдання на основі координації» [7; 16], то в наступних резолюціях РПЛ 2010–2015 рр. відповідні тристоронні співробітництва й координація вже вітаються [14; 15; 18; 19]; до цього в резолюція РПЛ 27/13 від 25 вересня 2014 р. та 30/4 від 1 жовтня 2015 р. додається пропозиція трьом структурам «продовжити роботу в тісній співпраці з усіма механізмами РПЛ у рамках їх відповідних мандатів» [17]. У резолюції ГА ООН 68/149 від 18 грудня 2013 р. СДПКН, ЕМПКН і ПФПКН називаються «трьома механізмами ООН, які займаються проблемами корінних народів» [30], а в резолюції ГА ООН від 22 вересня 2014 р. 69/2 формування ПФПКН, створення ЕМПКН і заснування мандата СДПКН характеризуються як «побудова міжнародних рамок для сприяння реалізації прав і прагнень корінних народів світу» [21].

Висновки. Отже, трьома основними механізмами ООН, які займаються проблемами корінних народів, є Постійний форум ООН з питань корінних народів,

що діє під егідою ЕКОСОР ООН, і підзвітні Раді з прав людини Експертний механізм з прав корінних народів ООН і Спеціальний доповідач ООН з питань корінних народів. Усі ці органи мають як контролюючі, так і експертні функції; вони позбавлені нормотворчих повноважень, тому вплив на схвалення відповідних резолюцій ООН здійснюється насамперед шляхом подання відповідних доповідей. Дублювання повноважень зазначених органів спостерігається насамперед у сфері їх експертно-аналітичної роботи, водночас рівень взаємної координації їх діяльності можна визнати задовільним. Ці механізми діють у межах загальних організаційних і правових вимог до експертів і персоналу ООН; основним документом, що створює матеріальне підґрунтя їх діяльності, є Декларація ООН про права корінних народів 2007 р. Делегування експертів здійснюється з дотриманням рівного географічного представництва та пріоритету для представників корінних народів. Питання участі в цих механізмах представників України й корінних народів України має стати підґрунтям для нових наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Декларація ООН про права корінних народів. Резолюція 61/295, прийнята ГА ООН 13 вересня 2007 р. // Голос України. – 2015. – 31 жовтня. – № 202. – С. 6.
2. Human rights and indigenous peoples: mandate of the Special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people : Resolution of the UN HRC 6/12 on 28 September 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A_HRC_RES_6_12.pdf.
3. Human Rights Council : Resolution 60/251, UN GA on 15 March 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/A.RES.60.251_En.pdf.
4. Extension by the Human Rights Council of all mandates, mechanisms, functions and responsibilities of the Commission on Human Rights : Decision of the UN HRC 1/102 on 30 June 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://ap.ohchr.org/documents/sdpage_e.aspx.
5. Postponement of the consideration of the draft decision on the rights of indigenous peoples : Decision of the UN HRC 3/101 on 8 December 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/decisions/A-HRC-DEC-3-101.doc>.
6. Institution-building of the UN Human Rights Council : Resolution of the UN HRC 5/1 on 18 June 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/>.
7. Human rights and indigenous peoples : Resolution of the UN HRC 12/13 on 1 October 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/G09/166/06/PDF/G0916606.pdf>.
8. Human rights and indigenous peoples: mandate of the Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples : Resolution of the UN HRC 15/14 on 30 September 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/166/70/PDF>.
9. Human rights and indigenous peoples: mandate of the Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples : Resolution of the UN HRC 24/9 on 26 September 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G13/178/61/PDF>.
10. Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.ohchr.org/EN/Issues/IPeoples/SRIndigenousPeoples/Pages/SRIPeoples>.
11. Submitting information to the Special Rapporteur [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.ohchr.org/EN/Issues/IPeoples/SRIndigenousPeoples/Pages/>.
12. Expert mechanism on the rights of indigenous peoples : Resolution of the UN HRC 6/36 on 14 December 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://ap.ohchr.org/documents/>.
13. Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.ohchr.org/EN/Issues/IPeoples/EMRIP/Pages/EMRIPIndex.aspx>.
14. Human rights and indigenous peoples : Resolution of the UN HRC 15/7 on 30 September 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/165/98/PDF/G1016598.pdf>.
15. Human rights and indigenous peoples : Resolution of the UN HRC 18/8 on 29 September 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/G11/166/40/PDF/G1116640.pdf>.
16. Human rights and indigenous peoples : Resolution of the UN HRC 9/7 on 24 September 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/>.
17. Human rights and indigenous peoples : Resolution of the UN HRC 27/13 on 25 September 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/178/42/PDF/G1417842.pdf>.
18. Human rights and indigenous peoples : Resolution of the UN HRC 21/24 on 28 September 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/G12/174/77/PDF/G1217477.pdf>.
19. Human rights and indigenous peoples : Resolution of the UN HRC 24/10 on 26 September 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G13/178/>.
20. Human rights and indigenous peoples : Resolution of the UN HRC 30/4 on 1 October 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/232/49>.

21. Outcome document of the high-level plenary meeting of the GA known as the World Conference on Indigenous Peoples : Resolution 69/2, UN GA on 22 September 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/468/28/>.

22. Review of the mandate of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples : Resolution 30/11, UN HRC on 1 October 2015 30/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/231/82/PDF/G1523182.pdf>.

23. Report of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples on its eighth session, A/HRC/30/52, 20-24 July 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session30/Documents/>.

24. Second International Decade of the World's Indigenous People : Resolution 59/174, UN GA on 20 December 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.un.org/en/ga/search/>.

25. Establishment of a Permanent Forum on Indigenous Issues : Resolution of UN ECOSOC 2000/22 July 28, 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/>.

26. UN Permanent Forum on Indigenous Issues: A Resource Guide / UN PFII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/resource_guide_en.pdf.

27. Report of the international expert group meeting on the role of the PFII in the implementation of article 42 of the UN DRIP E/C.19/2009/2, 4 February 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/E_C_19_2009_2_en.pdf.

28. Rights of indigenous peoples : Resolution 66/142, UN GA on 19 December 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=%20A/RES/66/14.

29. Rights of indigenous peoples : Resolution 67/153, UN GA on 20 December 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/67/153.

30. Rights of indigenous peoples : Resolution 68/149, UN GA on 18 December 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/68/149.